

การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล

THE AWARENESS OF ONLINE SOCIAL MEDIA TO PROMOTE

THE DIGITAL CITIZENSHIP ¹

สมิทธินันท์ ไทยรุ่งโรจน์

Smitthinun Thairoongrojana

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University

Email: smithinon.th@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อโซเชียลเพื่อส่งเสริมการเป็นพลเมืองดิจิทัล (2) เพื่อศึกษาผลของการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อโซเชียลเพื่อส่งเสริมการเป็นพลเมืองดิจิทัล ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ จำนวน 60 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นโดยรวมของนักศึกษาเกี่ยวกับการใช้ความรู้ด้านสื่อในระดับสูงสุด ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.46) ผลจากการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาเพื่อเสริมทักษะการรู้เท่าทันโซเชียลมีเดียซึ่งจะเป็นเกราะป้องกันหรือสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์, ความเป็นพลเมืองดิจิทัล

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study social media literacy to promote digital citizenship; 2) to study the effects of knowledge building social media literacy to promote digital citizenship. The population of this included the students of Suan Sunandha Rajabhat University, semester 1, academic year 2020. The selected students as sample

* ได้รับบทความ: 23 กันยายน 2565; แก้ไขบทความ: 1 ธันวาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 31 ธันวาคม 2565

group were 60 of those in Communication Arts, Faculty of Management Science, selected by Purposive Sampling. The research finding revealed that the overall opinions of the students about their use in media literacy at the highest level ($\bar{X}$ = 4.23, S.D. = 0.46). This suggested that research results should be used as a guideline for teaching and learning, and organizing student development activities to enhance social media literacy skills which will form a protective shield or self-immunity.

Keyword: the awareness of online social media, the digital citizenship

บทนำ

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมการสื่อสารมีการพัฒนาไปอย่างมาก ทำให้สื่อมีพลังและสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็วมากขึ้น และสามารถเปิดรับและใช้สื่อได้ทุกที่ผ่านอุปกรณ์พกพาที่เข้าถึงเครือข่ายไร้สายอย่างรวดเร็วและมีแนวโน้มการใช้สื่อมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็ยิ่งทำให้สื่อมีอิทธิพลต่อบุคคลและสังคมโซเชียลเน็ตเวิร์ค ในประเทศไทย องค์ความรู้เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ มักจะจำกัดอยู่ในแวดวงสื่อสารมวลชนศึกษา เช่น คนทำงานเกี่ยวกับสื่อ หรือนิสิตนักศึกษาสาขานิเทศศาสตร์ที่มีรูปแบบการเรียนการสอนในด้านของการผลิต สื่อเทคนิค รูปแบบสื่อประเภทต่าง ๆ และจริยธรรมของสื่อ แต่หากมองในภาพรวม สถานการณ์การรู้เท่าทันสื่อ ในประเทศไทยยังไม่ได้ให้ความสำคัญและเผยแพร่มากพอที่จะสามารถพัฒนาทักษะการใช้สื่ออันเป็นศาสตร์และศิลป์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุชาติ จักรพิสุทธิ์, 2554) โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ ที่จะต้องได้รับการสร้างความเข้าใจและพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อโซเชียลมีเดีย เพื่อให้ตระหนักถึง ความสำคัญและผลกระทบจากการใช้สื่อโซเชียลมีเดีย รวมถึงสามารถใช้ประโยชน์จากสื่อโซเชียลมีเดียได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจุบันประเทศไทยไม่ต่างจากประเทศอื่นที่กำลังเผชิญกับความท้าทายในยุคดิจิทัล โดยรัฐได้ดำเนินการเรื่อง Digital Economy เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญว่า เทคโนโลยีดิจิทัลจะเป็นตัวขับเคลื่อนให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นในทุก ๆ ด้านของประเทศ และยกระดับประเทศในยุคเทคโนโลยีก้าวกระโดด (Disruptive Technology) เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่ว่า “ประเทศไทยมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งสอดคล้องกับแผนการพัฒนายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในยุทธศาสตร์ที่ 4 : ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม โดยเฉพาะข้อที่ 4 ที่ว่า การสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคมทุนทางวัฒนธรรมและความเข้มแข็งของชุมชน และข้อที่ 5 กล่าวคือ การพัฒนาการสื่อสารมวลชนให้เป็นกลไกในการสนับสนุนการพัฒนา และสอดคล้อง

กับนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ฉบับที่ 9 ในยุทธศาสตร์การวิจัยที่ 3 : ส่งเสริมกลไกและ
กิจกรรมการนำกระบวนการวิจัย ผลงานวิจัย องค์ความรู้นวัตกรรมเทคโนโลยีจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์
อย่างเป็นรูปธรรม โดยความร่วมมือของทุกภาคส่วน และกลยุทธ์ที่ 5 : ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์เชิงรุก
และการใช้นวัตกรรมการสื่อสาร เพื่อนำกระบวนการวิจัย ผลงานวิจัย องค์ความรู้นวัตกรรม และเทคโนโลยี
ไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ในด้าน
ยุทธศาสตร์การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม ในข้อ (1) พัฒนาเทคโนโลยีและ
นวัตกรรมทางสังคมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้น จึงเป็นที่มาของการวิจัย “การมีส่วนร่วมในเฟียร์วังข้าว
ปลอมและการรู้เท่าทันสื่อโซเชียลเพื่อส่งเสริมการเป็นพลเมืองดิจิทัล”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเฟียร์วังข้าวปลอมและรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์และ
ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล
2. เพื่อศึกษาผลการสร้างองค์ความรู้ในการมีส่วนร่วมในการเฟียร์วังข้าวปลอมและรู้เท่าทันสื่อ
สังคมออนไลน์และส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล

ขอบเขตการวิจัย

- 1) กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.1 ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็น นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ภาคเรียนที่ 1
ปีการศึกษา 2563 จำนวน 71 คน
 - 1.2 กลุ่มเป้าหมาย ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็น นักศึกษา สาขานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการ
จัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 โดยวิธีการ
เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 60 คน
- 2) ตัวแปร
 - 2.1 ตัวแปรอิสระ คือ การมีส่วนร่วมในการเฟียร์วังข้าวปลอมและรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์
และส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล
 - 2.2 ตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเฟียร์วังข้าวปลอมและรู้เท่าทันสื่อสังคม
ออนไลน์และส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล
- 3) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล

3.2. ด้านเวลา ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย 1 ปี

3.3 ด้านสถานที่ สาขานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

4) การสร้างเครื่องมือวิจัย

4.1 การสร้างแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

4.1.1 ศึกษา วิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การรับรู้และการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังข่าวปลอม เพื่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์และส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล เพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดประเด็นหลักในการสร้างเครื่องมือ

4.2 กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือในการสอบถาม

4.2.1 กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือในการสอบถาม โดยขอคำปรึกษาของผู้ทรงคุณวุฒิในการสร้างแนวประเด็นคำถาม โดยพิจารณาาร่วมกันของผู้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดขอบข่าย จัดหมวดหมู่ ความสอดคล้อง และพิจารณาความครอบคลุมของแนวประเด็นคำถาม

4.2.2 สร้างแบบสอบถามมีการกำหนดจากกรอบแนวคิดและปัจจัยต่าง ๆ ในกรอบแนวคิด โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้วิจัยได้เข้าใจบริบทแวดล้อม ปัจจัยการนำเข้า กระบวนการ ผลผลิตที่ได้จากผลผลิตโดยตรง ผลลัพธ์

4.2.3 นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบด้านภาษา ด้านเนื้อหา ตรวจสอบเพื่อหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำมาปรับปรุง แก้ไข ในด้านการใช้ข้อความยังไม่กระชับและครอบคลุม ในประเด็นคำถาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอนดังนี้

3.4.1 ผู้วิจัยดำเนินการสอบถาม โดยการแนะนำตนเอง พร้อมทั้งแจ้ง จุดประสงค์ในการสอบถาม และเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ และทำการสอบถามจนสิ้นสุดข้อคำถาม

3.4.2 ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล และสรุปประเด็นของข้อมูล

3.4.3 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสอบถาม ผู้วิจัยได้รวบรวม ผลการสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง และนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ความคิดเห็นในรูปแบบของการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นได้นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางและบรรยายความ

3.4.4 นำข้อเสนอแนะและความคิดเห็นมาปรับปรุง และจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ผลทางสถิติ

สถิติการหาค่าเฉลี่ย, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ช่วงค่าเฉลี่ย > 4.50 ขึ้นไป หมายถึง มีระดับความคิดเห็นในระดับมากที่สุด

ช่วงค่าเฉลี่ย $3.50 - 4.49$ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นในระดับดีมาก

ช่วงค่าเฉลี่ย $2.50 - 3.49$ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นในระดับปานกลาง

ช่วงค่าเฉลี่ย $1.50 - 2.49$ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นในระดับน้อย

ช่วงค่าเฉลี่ย < 1.49 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด

การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรครุเดอร์ – ริชาร์ดสัน โดยค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามอยู่ระหว่าง $0.7 - 1.0$ แสดงว่าแบบสอบถาม มีความเชื่อมั่นสูง ถ้ามีค่าความเชื่อมั่น $0.3 - 0.7$ แสดงว่าแบบสอบถาม มีความ เชื่อมั่นปานกลาง ถ้ามีค่าความเชื่อมั่นต่ำกว่า 0.3 แสดงว่าไม่มีความเชื่อมั่น

สรุปผลการวิจัย

นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 55.00 และเป็นเพศชายจำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 45.00 ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 31.66 รองลงมา เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 38.33

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล จากข้อมูลแบบสอบถาม 60 ข้อ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน นำมาหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังข่าวปลอมและรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์และส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = 0.79) เมื่อพิจารณาเป็น รายข้อมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.56 ถึง 4.36 และ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.68 ถึง 1.02 ข้อความที่เห็นด้วยมากมี 60 ข้อ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประโยชน์ในเรื่องพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ในเรื่องพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังข่าวปลอมและรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์และส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่าประโยชน์ในเรื่องการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ (1)

นักศึกษาเห็นความสำคัญของคุณค่า คุณธรรม จริยธรรม ที่บุคคลพึงมี ทั้งต่อตนเอง ชุมชนและสังคม (2) นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของจรรยาบรรณวิชาชีพที่ผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อต้องมี (3) นักศึกษาสามารถเลือกรับข่าวสารหรือเนื้อหาต่าง ๆ จากสื่อที่ดีมีคุณภาพ และเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาเองได้ (4) นักศึกษาเคารพและยอมรับในความแตกต่างกันของบุคคล ทั้งในด้านเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว ถิ่นที่อยู่ และความแตกต่างทางวัฒนธรรมอื่น ๆ (5) นักศึกษาได้เรียนรู้ว่าการมีจิตสาธารณะนั้นมีความสำคัญต่อชุมชน ท้องถิ่นหรือสังคมที่นักศึกษาเป็นสมาชิกอยู่ และ (6) นักศึกษาตระหนักว่าสื่อมีบทบาทในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และอื่น ๆ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบหรือสร้างอิทธิพลทางลบและทางบวกต่อชุมชน สังคม ประเทศชาติได้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการนำไปใช้ในเรื่องพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังข่าวปลอมและรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์และส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำไปใช้ในเรื่องพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังข่าวปลอมและรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์และส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า นักศึกษาจะผลิตเนื้อหาข่าวสารและสื่อ โดยมีการวิเคราะห์ กำหนดกลุ่มเป้าหมาย กำหนดวัตถุประสงค์ และกลวิธีในการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ นักศึกษาจะแสวงหาเนื้อหาข่าวสารที่นักศึกษาต้องการจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ และคัดเลือกข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ถูกต้อง และจัดการได้อย่างเป็นระบบ อยู่ในระดับมากที่สุด และน้อยที่สุดคือ นักศึกษาจะประเมินว่าเนื้อหาข่าวสารต่าง ๆ ของสื่อได้สร้างให้เกิดค่านิยม แนวคิด ภาพตัวแทนต่าง ๆ ที่สื่อสร้างขึ้น และจะปฏิเสธ ไม่ยอมรับค่านิยม แนวคิด ภาพตัวแทนที่สื่อได้สร้างความหมายขึ้นมาแล้วไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง อยู่ในระดับมาก

แนวทางและข้อชี้แนะ พบว่า นักศึกษาคิดว่าการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ควรจะต้องตระหนักถึงมารยาทในการ ใช้สื่อสังคมออนไลน์, ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแก่ สังคมจากการโพสต์ข้อความ รูปภาพ หรือคลิปวิดีโอผ่าน สื่อสังคมออนไลน์, ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแก่ ตนเองและครอบครัวจากการโพสต์ข้อความ รูปภาพ หรือ คลิปวิดีโอผ่านสื่อสังคมออนไลน์, ตระหนักถึงผลกระทบที่ จะเกิดขึ้นต่อผู้อื่นจากการโพสต์ข้อความ รูปภาพ หรือคลิป วิดีโอผ่านสื่อสังคมออนไลน์และคิดว่าควรหาข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์หลากหลายประเภทโดยไม่เชื่อถือจากแหล่ง ข้อมูลเดียว พอสรุปได้ว่านิสิตนักศึกษาเห็นว่าการใช้สื่อ สังคมออนไลน์นั้น ตัวของผู้ใช้งานเองจะต้องรู้ถึงมารยาทใน การใช้งานและตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเอง ครอบครัว ผู้อื่นและสังคมจากการโพสต์ข้อความ รูปภาพ หรือคลิปวิดีโอผ่านสื่อสังคมออนไลน์รวมถึงการเปรียบเทียบ ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์หลาย ๆ สื่อโดยไม่เชื่อข้อมูลจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง ซึ่งการตระหนักถึงสิ่ง เหล่านี้เปรียบเสมือนการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อนิสิตนักศึกษาในยุคดิจิทัลได้เกิดความรู้ความเข้าใจและความ ตระหนักเกี่ยวกับการใช้สื่อและเสพสื่อสังคมออนไลน์อย่าง สร้างสรรค์ซึ่งสอดคล้องกับรายงานเรื่อง ผลการศึกษาและ ข้อเสนอแนะการปฏิรูปการใช้สื่อ

โซเซียลมีเดีย ของคณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการสื่อสาร มวลชน สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (2560) ที่ได้ เสนอแนวทางในการให้ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีการสร้างภูมิคุ้มกัน และความตระหนักรู้โดยเฉพาะทักษะการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ตามแนวทางขององค์กร Common Sense ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ได้เสนอว่าเยาวชนควรจะต้องเรียนรู้ทักษะที่สำคัญสำหรับการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ 8 ด้าน คือ 1) การใช้อินเทอร์เน็ตอย่างปลอดภัย (Internet Safety) 2) การปกป้องความเป็นส่วนตัวและข้อมูล (Privacy & Security) 3) การรักษาความสัมพันธ์และการสื่อสาร (Relationship & Communication) 4) การป้องกันและ แก้ไขปัญหาการถูกกลั่นแกล้งทางออนไลน์ (Cyber-Bullying) 5) การปกป้องข้อมูลและชื่อเสียงทางออนไลน์ (Digital Footprint & Reputation) 6) การสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวในโลกออนไลน์ (Self-Image & Identity) 7) ความรู้เท่าทันข้อมูลออนไลน์ (Information Literacy) และ 8) การใช้ข้อมูลออนไลน์อย่างสร้างสรรค์และไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ ของผู้อื่น (Creative Credit & Copyright) และมีองค์ประกอบที่ชัดเจน จำนวน 9 องค์ประกอบ ซึ่งประกอบด้วย 1) การตระหนักถึงผลกระทบในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ 2) การตรวจสอบความถูกต้องของสื่อสังคมออนไลน์ 3) การแยกแยะข้อมูลในสื่อสังคมออนไลน์ 4) การวิเคราะห์เทคนิคการสื่อสารของสื่อสังคมออนไลน์ 5) การรวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างผลงานในสื่อสังคมออนไลน์ 6) การรู้ความหมายที่ใช้ในสื่อสังคมออนไลน์ 7) การประเมินคุณค่าที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์ 8) การคัดเลือกข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์และ 9) การสร้างสรรค์ ผลงานผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ลีฟวิงสโตน (Livingstone, 2004: 2-3) และ ฮ็อบบส์ (Hobbs, 1998) ที่กล่าวว่าการรู้เท่าทันสื่อเป็น ทักษะเกี่ยวกับการแสวงหา จัดการ และการเรียกใช้ข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ ความสามารถในการจัดประเภทและแนวคิดของงาน ความสามารถในการลงความเห็นเกี่ยวกับเหตุและผล การพิจารณากลยุทธ์ และเทคนิคที่ใช้ในการสร้างงาน ตลอดจนสามารถบอกวัตถุประสงค์ ความสามารถเข้าใจผู้ที่เรากำลังสื่อสารด้วย ความสามารถในการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนทักษะ ในการจับความสนใจผู้รับสาร รวมทั้งทักษะในการผลิตสื่อที่มีประสิทธิภาพ ฉะนั้น องค์ประกอบที่ค้นพบนี้จึงมีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการจัดการเรียน การสอนและการจัดกิจกรรมพัฒนา เพื่อให้นักศึกษาเกิดภูมิคุ้มกันในตนเองในการใช้สื่อสังคม ออนไลน์ได้อย่างปลอดภัย

อภิปรายผลการวิจัย

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังข่าวปลอมและรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์และส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังข่าวปลอมและรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์และส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.56 ถึง 4.36 และ ค่าความเบี่ยงเบน

มาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.68 ถึง 1.02 สอดคล้องกับ ประพรรณ พละชีวะ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างทักษะเมตาคognitionขึ้นด้วยเทคนิคการสะท้อนความคิดผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตในรายวิชานวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อเสริมสร้างทักษะเมตาคognitionขึ้นของการเสริมสร้างทักษะเมตาคognitionขึ้นด้วยเทคนิคการสะท้อนความคิดผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ๓ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตในรายวิชานวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษาที่เรียนด้วยเทคนิคการสะท้อนความคิดผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ มีคะแนนทักษะเมตาคognitionก่อนเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 61.93 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 8.79 ส่วนทักษะเมตาคognitionหลังเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 68.71 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๙.๙8 นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตในรายวิชานวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษาที่เรียนด้วยเทคนิคการสะท้อนความคิดผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์มีคะแนนทักษะเมตาคognitionหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ สุภารัตน์ แก้วสุทธิ (2553) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรม การรู้เท่าทัน การใช้งานอินเทอร์เน็ต และการป้องกันตัวเองจากการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เพื่อที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ต การรู้เท่าทันสื่อ และการป้องกันตัวเองจากการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ซึ่งผลการศึกษา พบว่า มีเพียงลักษณะทางประชากรของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในด้านเพศที่แตกต่างกันเท่านั้นที่มีการรู้เท่าทันสื่อที่แตกต่างกัน แต่สำหรับด้านอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ที่แตกต่างกัน กลับมีการรู้เท่าทันสื่อที่ไม่แตกต่างกัน

ประโยชน์ในเรื่องพฤติกรรมมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังข่าวปลอมและรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ และส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัลการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษา พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ในเรื่องพฤติกรรมมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังข่าวปลอมและรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์และส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ 1) นักศึกษาเห็นความสำคัญของคุณค่าคุณธรรม จริยธรรม ที่บุคคลพึงมี ทั้งต่อตนเอง ชุมชนและสังคม นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของจรรยาบรรณวิชาชีพที่ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อต้องมี 3 นักศึกษาสามารถเลือกรับข่าวสารหรือนิเวศต่าง ๆ จากสื่อที่ดีมีคุณภาพ และเป็นประโยชน์ต่อตัวนักศึกษาเองได้ 4) นักศึกษาเคารพและยอมรับในความแตกต่างกันของบุคคล ทั้งในด้านเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว ถิ่นที่อยู่ และความแตกต่างทางวัฒนธรรมอื่น ๆ 5) นักศึกษาได้เรียนรู้ว่าการมีจิตสาธารณะนั้นมีความสำคัญต่อชุมชน ท้องถิ่นหรือสังคมที่นักศึกษาเป็นสมาชิกอยู่ และ 6) นักศึกษาตระหนักว่าสื่อมีบทบาทในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และอื่น ๆ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบหรือสร้างอิทธิพลทางลบและทางบวกต่อชุมชน สังคม ประเทศชาติได้ โดยนักศึกษสามารถใช้สารสนเทศและเทคโนโลยีด้านการสื่อสารได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์การสื่อสารในชีวิตประจำวันของตัวนักศึกษาเอง อยู่ในลำดับรองลงมา และนักศึกษามีวิเคราะหสถานการณ์ปัจจุบันและหาแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น และส่งผล

กระทบต่อตัวนักศึกษาเองได้อย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ บุชรา ประกอบธรรม (2563) ที่ได้ศึกษา เกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพ เพื่อที่จะศึกษาว่า สาเหตุหรือปัจจัยใดที่ส่งผลให้นักศึกษาเหล่านี้เกิดการยอมรับที่จะใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีผลต่อไป สุภารัตน์ แก้วสุทธิ (2553) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรม การรู้เท่าทันการใช้งานอินเทอร์เน็ต และการป้องกันตัวเองจากการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เพื่อที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ต การรู้เท่าทันสื่อ และการป้องกันตัวเองจากการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ซึ่งผลการศึกษา พบว่า มีเพียงลักษณะทางประชากรของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในด้านเพศที่แตกต่างกันเท่านั้นที่มีการรู้เท่าทันสื่อที่แตกต่างกัน แต่สำหรับด้านอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ที่แตกต่างกัน กลับมีการรู้เท่าทันสื่อที่ไม่แตกต่างกัน และ Carol Soonand Shawn Goh (2018) ศึกษาเรื่องข่าวปลอม ข้อมูลข่าวสารที่เป็นเท็จ ผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลข่าวสารที่เป็นเท็จนั้นสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ใช้งานในเฟซบุ๊ก (Facebook) และ ทวิตเตอร์(Twitter) ทำให้สามารถแพร่กระจายรวดเร็วกว่า มีหลายปัจจัยของข้อมูล ข่าวสารที่เป็นเท็จที่สามารถดึงดูดความสนใจจะทำให้เกิดการแพร่กระจาย โดยเฉพาะเนื้อหาที่แสดงออก ของอารมณ์ ซึ่งจำกัดความของข้อมูลข่าวสารที่เป็นเท็จคือการบิดเบือนข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในข่าว ตรงกันข้ามกับข่าวคุณภาพที่เป็นข่าวที่มีข้อมูลที่ถูกต้อง มีการตรวจสอบข่าวสารว่าถูกต้อง และมีความเป็นกลางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารข่าวที่มีคุณภาพแสดงถึงสื่อมวลชนที่น่าเชื่อถือ แต่การนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นเท็จและการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่บิดเบือนโดยแอบอ้างแหล่งที่มาจากสื่อออนไลน์หลายแห่ง ทำให้ความเชื่อมั่นในคุณภาพของสื่อมวลชนต่อประชาชนลดน้อยลง

การนำไปใช้ในเรื่องพฤติกรรมมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังข่าวปลอมและรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์และส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำไปใช้ในเรื่องพฤติกรรมมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังข่าวปลอมและรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์และส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ นักศึกษาจะผลิตเนื้อหาข่าวสารและสื่อ โดยมีการวิเคราะห์กำหนดกลุ่มเป้าหมาย กำหนดวัตถุประสงค์ และกลวิธีในการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ นักศึกษาจะแสวงหาเนื้อหาข่าวสารที่นักศึกษาต้องการจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ และคัดเลือกข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ถูกต้อง และจัดการได้อย่างเป็นระบบ อยู่ในระดับมากที่สุด อาจจะเป็นเพราะว่า สื่อต่าง ๆ ที่จะผลิตขึ้นนั้นต้องใช้ความระมัดระวังอย่างมากในการทำเช่นนั้น การวิเคราะห์ตรวจสอบข้อเท็จจริงอย่างรอบด้านก่อนนำเสนอข่าวนั้น ๆ จึงจำเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับ Zeenab Aneez และคณะ (2019) ศึกษาเรื่อง ข่าวในโลกดิจิทัลของประเทศอินเดีย ผลการศึกษาพบว่า จะต้องมีการตรวจสอบผู้เผยแพร่ต้นทาง ตรวจสอบชื่อ ผู้เขียน เพราะผู้เขียนส่วนใหญ่จะระบุชื่อตนเองในบทความ หากชื่อของผู้เขียนปรากฏอยู่ให้ทำการค้นหา ว่าบุคคลนั้นเป็นใครและตรวจสอบไปถึงข้อมูลที่

เกี่ยวข้องโดยผู้เขียนเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เขียน หรือไม่ ผู้เขียนทำงานในองค์กรที่มีชื่อเสียงมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ ในด้านการตรวจสอบเว็บไซต์ให้ไป ตรวจสอบในส่วนที่แสดงวัตถุประสงค์ของเว็บไซต์และดูว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ การตรวจสอบเนื้อหาต้องมีการตรวจสอบว่า มีการให้ข้อมูลที่ครบถ้วนหรือไม่เนื้อหาควรให้ข้อเท็จจริง จากมุมมองที่หลากหลาย หากเป็นเพียงการนำเสนอการโต้แย้งเพียงด้านเดียว มีความเป็นไปได้ที่ผู้เขียน อาจจะมีอคติ การตรวจสอบข้อมูลข่าวสารที่เป็นเท็จ การตรวจสอบความผิดปกติของข้อมูล หรือรูปแบบของข้อมูลที่ผิด การตรวจสอบข้อเท็จจริงจากการ ประเมินแหล่งที่มาและเนื้อหาภาพ Gelfert, Axel (2018) ศึกษาเรื่อง ตรรกะและความหมายกับความเกี่ยวข้องของข่าวเท็จ พบว่า การแก้ปัญหาเรื่องข่าวเท็จสามารถทำได้โดยการตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือในบทความที่สนับสนุนการ อ้างอิงนั้น ควรมีการค้นหาแหล่งข้อมูลออนไลน์ไปยังต้นทางที่มีการอ้างอิง เพื่อตรวจสอบว่าเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่เชื่อถือได้หรือไม่ เนื้อหาตรงกับหัวเรื่องของบทความหรือไม่ พาดหัวควรแสดงแนวคิดเกี่ยวกับบทความทั้งหมด เพราะผู้เขียนอาจตั้งใจปลอมแปลงพาดหัวข่าวเพื่อให้คนอ่านเชื่อในพาดหัวโดยไม่ต้องอ่านบทความ รวมไปถึงการตรวจสอบการสะกดคำหรือข้อผิดพลาดทางภาษาในเนื้อหา เพราะแหล่งข้อมูลข่าวสารที่มีความน่าเชื่อถือนั้นจะไม่ปรากฏข้อผิดพลาดในเรื่องของการสะกดคำหรือข้อผิดพลาดทางภาษา สอดคล้องกับ Rasmus K. Nielsen and Lucas Graves (2017) ศึกษาเรื่อง มุมมองในข่าวปลอมของผู้รับสาร ผลการศึกษาพบว่า การตรวจสอบที่อยู่ของเว็บไซต์(URL) ควรระมัดระวังเว็บไซต์ที่สร้างขึ้นเพื่อให้ดูเหมือน เป็นทางการหรือเป็นของจริง เว็บไซต์ที่ดูมีสีสันอาจมีข้อมูลข่าวสารที่เป็นเท็จ ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ทุกคน สามารถสั่งซื้อเว็บไซต์ (URL) โดยไม่มีข้อกำหนดใด ๆ

ในเรื่องการลงทะเบียน ผู้ส่งสารที่มีเจตนาไม่ดี สามารถหลอกลวงผู้ใช้ได้โดยใช้ชื่อโดเมนเลียนแบบเว็บไซต์ทางการขององค์กรต่าง ๆ เรื่องดังกล่าวสามารถ แก้ได้โดยใช้เครื่องมือค้นหาและตรวจสอบให้แน่ใจว่าเว็บไซต์นั้นเป็นเว็บไซต์ที่เป็นต้นทางขององค์กรที่มีอยู่จริง และสอดคล้องกับ Carol Soonand Shawn Goh (2018) ศึกษาเรื่องข่าวปลอม ข้อมูลข่าวสารที่เป็นเท็จ ผลการศึกษาพบว่า แพลตฟอร์มออนไลน์ที่สร้างขึ้นมาให้ผู้ใช้สามารถแบ่งปันเนื้อหาได้ควรระมัดระวัง เนื้อหา บทความ โดยเฉพาะรูปภาพและวิดีโอ เนื่องจากอาจมีการดัดแปลงรูปภาพที่สามารถทำให้ได้เหมือนของจริง ควรมีการค้นหาภาพใน Google เพื่อว่ามีรูปภาพนั้น ๆ มีอยู่จริงหรือไม่ในบล็อกหรือใน เว็บไซต์ ข้อควรระวังอีกเรื่องหนึ่ง คือ บล็อกเกอร์ ที่เขียนด้วยภาษาอย่างไม่เป็นทางการไม่ว่าจะโดยตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เพราะอาจมีการใช้หัวข้อข่าวที่น่าสนใจเพื่อกระตุ้นความสนใจโดยที่ข้อมูลอาจไม่มี ความจริง ผลกระทบของข่าวสารที่เป็นเท็จนั้นส่งผลกระทบให้เกิดความเข้าใจผิด ความวุ่นวายกับสังคมและ ประเทศชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แนวทางการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลข่าวสารที่เป็นเท็จ การตรวจสอบผู้เผยแพร่จากต้นทางการตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือในบทความการตรวจสอบเวลาในการเผยแพร่การตรวจสอบที่อยู่ของเว็บไซต์และการ

ตรวจสอบข้อเท็จจริงบนสื่อสังคมออนไลน์ทำให้ไม่มีการส่งต่อข้อมูลข่าวสารที่เป็นเท็จของประชาชนในยุคดิจิทัลที่ทุกคนสามารถเป็นผู้ส่งสารไปหาผู้คนจำนวนมาก ได้ด้วยระยะเวลาที่รวดเร็วการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่เป็นเท็จมีความสำคัญเป็นอย่างมาก

ข้อเสนอแนะ

- 1) ในการนำผลการวิจัยไปใช้งานนั้นควรนำไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม พัฒนา นักศึกษา เพื่อเสริมสร้างให้เกิดทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งจะก่อให้เกิดเกราะป้องกัน หรือภูมิคุ้มกันตนเอง เมื่อใช้งานสื่อสังคมออนไลน์
- 2) ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปสร้างเป็นโมเดลพัฒนานักศึกษา โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานในการปฏิบัติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- บุษรา ประกอบธรรม. (2563). การศึกษาการยอมรับเครือข่ายสังคมออนไลน์ของนักศึกษา:กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ประพจน์ พลชะวี. (2558). แนวทางการพัฒนาการใช้สื่อการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17. โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ประจำปีงบประมาณ
- สุชาติ จักรพิสุทธิ์. (2547). ชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 27,18-23.
- สุภารัตน์ แก้วสุทธิ. (2553). พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ต การรู้เท่าทันสื่อ และพฤติกรรมการป้องกันตัวเองจากการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลทางอินเทอร์เน็ต. วิทยานิพนธ์ (นศ.ม.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Carol Soonand Shawn Goh. (2018). *FAKE NEWS, False information and more: Countering Human Biases*. Institute of Policy Studies, NationalUniversity of Singapore.
- Gelfert, Axel .(2018).*Fake news: a definition*. Informal Logic, Vol. 38, No.1 (2018), pp. 84–117 .
- Rasmus K. Nielsen and Lucas Graves. (2017). *News you don't believe Audience perspectives on Fake news*. Reuters Institute.
- Zeenab Aneez, Taberez Ahmed Neyazi, AntonisKalogeropoulos, and Rasmus Kleis Nielsen. (2019). *India Digital News Report*. Reuters Institute.